Norrskensflamman 1916-07-17

Om hälsovården i nordligaste delen av Sverge.

Av Doc. H. Lundborg.

Med anledning av en uppsats i Hygienisk revy av pastor G. Bergfors under rubriken Några reflektioner om hälsovården i Sverges nordligaste s. k. finnbygd, har doc. Lundborg på begäran av tidskriftens redaktion gjort ett uttalande i frågan, vilket vi ta oss friheten återgiva. Hr L. skriver:

Sedan 1913, då jag avslutat mina släktbiologiska undersökningar i Blekinge, har jag mästadels vistats i Torne lappmark sysselsatt med rasbiologiska forskningar.

Under denna tid, då jag vistats både i byarna bland de bofasta "finnarna" och i kåtorna bland flyttlapparna, har jag hunnit samla en ganska rik erfarenhet om dessa befolkningsgruppers levnadssätt och hälsotillstånd. För att komma befolkningen så nära som möjligt har jag tagit för regel att lämna dem all läkarhjälp gratis. Det har hänt, då jag gjort resor och besökt mindre byar, som legat utanför det egentliga undersökningsområdet, att befolkningen gått så att säga man ur huset för att få råd och hjälp av den främmande läkaren eller "rasdoktorn", som de ofta kallat mig för att skilja mig från "stendoktorer" o. a., vilka resa häruppe i olika syften. Under några timmars eller några dagars uppehåll har sålunda en stor eller största delen av byns befolkning passerat revy, vilket givit mig en god inblick i dessa platsers sjukvårdsförhållanden. Det är självfallet, att jag ej nöjt mig med så korta uppehåll, då det gällt den befolkning, som särskilt är föremål för mina undersökningar. I sådana byar har jag uppehållit mig i veckor

och månader och många gånger har jag besökt varje familj eller kåtalag. Härav framgår bäst, att befolkningen har förtroende för och gärna rådför sig med vetenskapligt utbildade läkare.

Fattigdomen, okunnigheten, de stora avstånden samt den säregna folkkaraktären göra att hälso- och sjukvården borde ordnas på ett annat och mer tillfredsställande sätt än hittills. Som det nu är ställt kunna de fåtaliga provinsialläkarna ej uträtta så mycket, vilket pastor Bergfors med rätta framhållit i sin uppsats.

Den tid är i annalkande — jag hoppos att det ej dröjer alltför länge — då det kommer att bli klart för vårt folk, att det svenska folkmaterialet och folkhälsan äro landets största rikedomar och att det är en statsangelägenhet av första ordningen att söka tillvarataga och förkovra dessa rikedomar.

Jag vill då i korthet söka angiva några orsaker till de dåliga hälsoförhållandena, särskilt bland de s. k. finnarna. I samma mån som lapparna övergiva sitt nomadliv, försämras deras hälsotillstånd också i regel.

1) Fattigdomen, okunnigheten och bristande renlighet spela en stor roll.

2) I denna jordmån trives tuberkulosen i många former.

3) De stora rasblandningarna mellan finne, lapp och svensk åstadkomma sämre kroppskonstitution och öka dispositionen för åtskilliga sjukdomar.

4) Kaffemissbruket är överallt rådande.

5) Det allmänna bruket att äta rå, sur fisk ger upphov till bandmask i talrika fall, något som finnen fördrager i åratal med jämnmod, även om det sker på bekostnad av hälsa och krafter.

6) Befolkningen passivitet, fatalism och stränga, ensidiga religiositet (læstadianismen i dess strängare former) försvåra i betydande grad en ordnad hälsovård. Predikanterna (ofta okunniga,

ehuru mestadels begåvade bönder) ha själva i regel ingen aning ens om hälsovårdens första bud och tillmäta för övrigt kroppens tillstånd ringa betydelse i förhållande till själens.

Læstadianismen har dock trots sin ensidighet och kulturfientlighet, som man ej kan fritaga den ifrån, uträttat åtskilligt gott i vissa hänseenden. Den har gjort folket, som förr var mycket försupet, i stort sett nyktert och väl även i andra hänseenden mer moraliskt.

De svenska myndigheterna ha under senare år i hög grad omhuldat skolväsendet i dessa bygder, men hälsovården och även den religiösa vården äro ännu i beklaglig grad försummade. Här behövs nitiska läkare, sjuksköterskor, barnmorskor samt präster, vilka förmå fylla folkets behov på dessa områden. De, som nu finnas, äro alldeles för få.

Icke sällan har jag i hemmen och skolorna påträffat barn, som åtnjuta förstklassig undervisning i goda skollokaler, men det oaktat varit försummade och vanvårdade. Läkaren i byn förstår ofta ej, var felet ligger, eller vill ej ingripa för grannsämjans skull. Här är det läkarens, sjuksköterskans och barnmorskans sak att stödja och hjälpa, men de lysa med sin frånvaro. Det är statens, landstingens och kommunernas oavvisliga plikt att beakta detta.

Hur bör då saken i stort sett ordnas? Det blir för visso ett drygt arbete förbundet med kostnader, men det kan ej hjälpas.

Några synpunkter må här framhållas.

1) Staten borde helt avlöna ett visst antal läkare, som hade sig anvisade vissa distrikt, inom vilka de skulle vara största delen av året på resande fot (i likhet med folkskoleinspektörerna). De skulle vara skyldiga att besöka varje by med vissa mellanrum och där uppsöka varje hem, undersöka alla klena och sjuka och giva kostnadsfria råd. Själv har jag på eget initiativ gjort så och

blivit mycket väl emottagen så gott som överallt. Dessa reseläkare skulle städse åtföljas av en väl utbildad sköterska, som skulle assistera vid undersökningarna! En resejournal skulle föras. Distriktssköterskan skulle bo längre tider i byn än läkaren och tillse att ordinationerna bleve följda, detta utan att hon behövde uppträda allt för pockande. Med tålamod och vänlighet kan man övervinna t. o. m. finnens passivitet och motsträvighet mot allt nytt.

Det skulle bli landstingens och kommunernas sak att avlöna ett tillräckligt antal sköterskor.

2) Sjukstugor och små sanatorier skulle upprättas flerestädes i finnbygden. Antalet medikamentsförråd skulle dessutom ökas.

3) Flera barnmorskor skulle anställas. De äro alldeles för fåtaliga.

Det har väckt min uppmärksamhet, då jag genomgått kyrkböckerna och upprättat släkttavlor över hela byars befolkning, hur ofta "barnsbörd" och "barnsäng" stått som dödsorsaker. Nästan varje felaktighet hos fostret åstadkommer moderns och fostrets död, emedan sakkunnig hjälp saknas. Många kvinnor bli aldrig förlösta, utan få dö i sina plågor. Det är i sanning ovärdigt att på det sättet av falsk sparsamhet spilla människoliv.

4) Små kortfattade ströskrifter i hälsovårdsfrågor skulle tryckas på finska och svenska och tid efter annan utdelas gratis.

5) Lärare och präster borde genomgå obligatoriska kurser i hälsovård anordnade av staten.

Mycket mer skulle vara att orda om hithörande frågor, men de anförda riktlinjerna synas mig vara de viktigaste för närvarande.
